

Lõpetanud 1910. aasta kevadel Rakvere linnakooli juures pedagoogilised kursused, sai noorest Jüri Parinbachist, keda me tänapäeval tunneme Parijõge nime all, sama aasta sügisel õpetaja linna naabruses asunud Kaarli valla-koolis. Kirjanduslikke katsetusi oli ta teinud juba linnakoolis, püüdes ühtlasi omandada tavali-sest rohkem teadmisi meie kul-tuuriloo alal. Siinkirjutaja arva-tes tuleb see osaliselt panna ka väljapaistva pedagoogi Martin Okase arvele. Peterburi Õpetaja-te Instituudi kasvandikuna oli M. Okas mitmekülgsete kirjan-duslike huvidega, kuulus Eesti Kirjanduse Seltsi asemikekogus-se ja avaldas peale õpperaama-tute ka esseed Anna Haava loo-mingust ning jutustusi ja arvus-tusi ajakirjanduses. J. Parijõe koolivendadest on end kirjandus-luukku jäädvustanud veel luule-taja Rudolf Reiman ja Arnold Liiv. Viimase isa Jakob Liivi 50. sünnipäeval pidas Parijõgi õpi-laste delegatsiooni juhina kõne, mis juubilari südamest liigutas.

Kaarli kui lauluisa Kreutzwal-di noorpõlvega seotud paik ära-tas aga algajaks koolmeistrus ka koduloolist huvi, mis jäi püsima kogu tema hilisemas pedagoogilises tegevuses. Nii hakkas ta siin koostama kohaliku kooli ajalugu, mille käsikirja katkendeid säilitatakse Tartus Fr. R. Kreutzwal-di nim. Kirjandusmuuseumis. Samas valdkonnas toimuski tema debüt trükisõnas, kui 1912. aastal ilmus «Päevalehe» lisalehes «Kodu» tema sulest kaks kir-jutist Rakvere ajaloo-st Jüri Väi-mehe pseudonüümi all.

Malla valla Siberi moonakakü-las asunud isakodust oli tuleva-ne kirjanik kaasa toonud sooja kaastunde viletsa elujärje all kannatavate küllakehvikute vastu. Paistnud juba linnakoolis sil-ma pahempoolsete vaadetega, as-tus ta 1912. aastal esseeride par-teisse, mille agraarprogramm tal-le imponeeris. Järgmisel aastal «Päevalehe» teises lisas «Pere-konnaleht» nr. 47 avaldatud olu-kirjelduses «Port-Kunda» annab J. Väimese masendava pildi seal-se tsemendivabriku varasematest ränkasketest töötajimustest,

mille kohta autor oli ilmselt and-meid kogunud kohalikel, vanu-ritelt. Nii loeme, et vabriku al-gusjärgus «palk ei tõusnud üle 10 rubla 18—20-tunnise tööpäeva juures. See oli sõna tõsisem mõt-tes päris orjade töö.» Sajandi al-guseks oli olukord muidugi tunduvalt paranenud, kuid soovida

Ühest kodu-uurimise algatajast

jättis eelkõige sinse eesti töö-liskonna kultuuriline mahajää-mus, millele kaasnes saksuse eelistamine vabriku sakslastest juhtkonna ning meistrite poolt. Kirjutis annab kokkuvõtliku üle-vaate kogu tehase ja töölisasula kujunemisloost, illustreerimiseks on lisatud kolm fotot.

Et Kaarli koolmeister on isik-likult tutvunud ka Lõuna-Eestiga, seda tõendavad tema poolt «Kodus» avaldatud matkakirjel-dused Rõngu ja Helme kihelkonnast. Viimases on ta külastanud Barclay de Tolli hauakabelit Jõ-gevestes ja saatnud ajakirjale selle kohta ka fotod.

Alanud Esimene maailmasõda, kuhu J. Parijõgi mobiliseeriti, te-gi sellistele harrastustele pike-maks ajaks lõpu. Kuid saanud 1922. aastal Rakvere seminar-i harjutuskooli juhatajaks, püüdis ta õpilastesse mitmeti sisendada huvi ajaloo vastu. Tema toonane kasvandik, praegune teenekas kunstiajaloolane dr. Villem Raam on meenutanud: «Parijõgi rääkis meile palju ka mõeldumud aegadest. Tegime Rakvere Vallimäest kaks savist maketti, katsime need liiva ja kruusaga. Algul Liivi sõja aegse, hiljem orduaegse. See oli suur ühistöö.»

Seminar-i õpilastega käidi koos matkamaski. Ühe sellise Saare-maa-matka tulemusena ilmus Pa-rijõelt 1929. aastal raamat «Ke-

vad kutsub». Kirjaniku elu- viljakka uurijana sedastas R. Krusten just selle teose puhul: «Mida eriti tuleb imestada; on õpilaste ja õpetaja lähedane va-hekord. Peab olema harukordne pedagoog, et saavutada sellist usaldust. Parijõgi oli seda, nagu kinnitab toogi raamat.»

Siirdunud koolitööle Tartu, täiendas Parijõgi aastail 1929—1931 oma teadmisi Tartu Ülikoo-li filosoofiateaduskonnas, jätkates selle kõrval loomingulist tege-vust laste- ja noorsookirjaniku-na. Samal ajal alustas ta algkoo-lidele mõeldud õpiku «Möödu-nud ajad jutustavad» koostamist, mis ilmus 1931—1934 kolmes vi-hikus. «Kaasaegsed pedagoogid hindasid raamatut kui novellist-liku ajalookäsitluse õnnestunud näidet,» nendib R. Krusten. Kas ei oleks kirjaniku 100. sünniaa-stapäeva puhul paras aeg kaalu-da teose kordustrukki avaldamise võimalust?

Koos kooliuuendusliikumise er-tusiastliiku eestvõitleja Johannes Käisiga avaldas J. Parijõgi (kes alles Tartus oma perekonnanime ametlikult eestindas) õpiku «Ko-dulugu», paiknes ju selline aine tollal koolide õppekavades. Kir-janiku mahukaimaks sellealaseks teoseks jäi «Alutaguse metsades» (1937), mis on haardelt laiem kui pealkiri vihjab. Raamatu kaante vahele on koondatud autori mat-kamuleid reisidelt Uhtju saarele, Suursaarele, Pühajärvele, Peipsi rannale ja muidugi ka sügava-tesse Alutaguse metsadesse. Kir-de-Eestis jätsid põlvkivikivaevan-dused looduserüvetajatena kirja-nikule masendava elamuse. Kuigi Parijõgi ise pole kunagi mere-mees olnud, on ta mitmes raam-matus («Laevapoiis päevilt», «Kulbilt Atlandile» jt.) paeluvalt kirjeldanud ka Virumaa ranna-noormeeste meresõite.

Kui arvestada lõpuks sedagi, kui palju koduloolisi ning olus-tikulisi detaile leidub ka Parijõe laste- ja noorsoojuttudes, eriti ta esimeses kogus «Tsemendivabrik» (1926), tuleb tõdeda, et sünnimaa elu-olu ja omapära veenva ka-jastajana on traagilise saatusega sõnameister andnud ühtlasi tõ-husa panuse meie kodu-uurijate ning muinsuskaitsete varasalve.

OSKAR KUNINGAS